

Huolien ja vapauden välissä

Rajoittaminen ja voimaannuttaminen Anna-Greta Winbergin tyttökirjoissa

Anna Knihtilä
Kandidaatintutkielma
Jyväskylän yliopisto
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Kirjallisuus
Syksy 2018

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUSAINEISTO	2
3. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA MENETELMÄT	3
4. KESKEISET KÄSITTEET	4
4.1 Tyttöutkimus	4
4.2 Tyttökirjallisuus	4
4.3 Huolidiskurssi	6
5. HUOLIDISKURSSI WINBERGIN KIRJOISSA	6
5.1 Ulkonäkö	7
5.2 Seksi	11
5.3 Vapaus	14
6. LOPUKSI	18
LÄHTEET	22

1. JOHDANTO

Tutkin kandidaatin työssäni tyttökuva Anna-Greta Winbergin kirjoittamissa tyttökirjoissa. Keskityn selvittämään, minkälaiseen tyttöyteen teoksissa rohkaistaan ja minkälaisen tyttöyden kirjoitetaan olevan paheksuttavaa.

Kandidaatin tutkielmassani kulkee rinnakkain kolme käsitettä, jotka kaikki ovat sidoksissa aikaan ja kulttuuriin ja heijastelevat yhteiskuntaa omista näkökulmistaan. Käsitteitä ovat tyttökirjallisuus, tyttötutkimus ja huolidiskurssi.

Olen käyttänyt materiaalina tutkimuksessani tyttötutkimuksen antologioita *Letit liehumaan tyttökulttuuri murroksessa* sekä *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen ja Tulkintoja tytöistä*. Pääasiallisen innoituksen tutkimukseeni sain Myry Voipion väitöskirjasta *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa. Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889-2011*. Voipion väitöskirjassa tutustuin ensimmäisen kerran huolidiskurssin käsitteeseen ja kiinnostuin millä tavalla lukijaa tyttökirjoissa huolidiskurssin aiheita käsittelemällä ohjailtaan tai millä tavalla heidän vapauttaan pyritään rajoittamaan. Samalla Voipion väitöskirjassa nousi esiin tyttökirjallisuuden toinen puoli, sen voimaannuttamaan pyrkivä puoli, jossa kuvataan erilaisia vaihtoehtoja toimia ympäristön odotuksia vastaan.

Valitsin pääasialliseksi tutkimusnäkökulmaksi huolidiskurssin. Huolidiskurssin aihealueet, joiden kautta tutkin tyttöyden rajoittamista ovat ulkonäkö ja seksi. Ulkonäköä tutkin sekä yleisemmällä tasolla että meikkaamisen ja vaatteiden kautta. Seksiä tutkin seksin merkityksen ja oman kehon rajojen kautta. Voimaannuttavaa näkökulmaa tutkin oikeutena omiin mielipiteisiin ja oikeutena fyysiseen koskemattomuuteen. Fyysistä koskemattomuutta pohdin sekä seksuaalisuuden, että väkivallan kontekstissa. Nämä kaksi tasoa ilmenevät osittain päällekkäisinä

Aloitin käsittelyluvut katsauksella tyttötutkimuksen näkökulmaan käsiteltävänä olevaan ilmiöön. Näin siksi, että tutkimillani aiheilla on omat historialliset taustansa ja tutkimuksia on tehty esimerkiksi seksuaalisuuteen ja ulkonäköön liittyvistä seikoista.

Tutkimusaineistokseni valikoitui Anna-Greta Winbergin kirjat, koska halusin tutkia niiden mahdollista voimauttavaa sisältöä. Olen lukenut Winbergin kirjat noin kymmenen vuotiaana, enkä muista tunnistaneeeni niistä tuolloin rajoittamisen näkökulmaa lainkaan. Päinvastoin kirjat olivat mahdollisuus tutustua tuntemattomaan maailmaan ja tapahtumiin, jotka kenties joskus olisivat edessä. Koin kirjat itsenäisyyteen kannustavina ja luin niistä tuolloin

voimaannuttavaa tyttökuva. Otan tutkimuksessani huomioon myös oman taustani, joka on vaikuttanut siihen, että kirjat valikoituivat tutkimukseni kohteeksi. Pysin myös huomioimaan ja tiedostamaan aiemman kokemukseni kirjoista yksinomaan voimaannuttavina.

Anna-Greta Winbergin kirjoittamia nuortenkirjoja ei ole aiemmin tiettäväsi akateemisesti tutkittu, joten toivon että rajoittamista ja voimaannuttamista tutkimalla näkyväksi tulee Winbergin kirjojen tytöille sallittu tila. Minkälainen tyttöys on riittävän itsenäistä, mutta kuitenkin tyttöyden vaaroista tietoista.

2. TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineisto käsittää ruotsalaisen Anna-Greta Winbergin (1920-2007) kolme tyttökirjaa. Kirjasarjan ensimmäinen osa *Jotkut senkun häipyy* on ilmestynyt suomeksi 1977 (tästä eteenpäin ”ensimmäinen kirja”). Toinen osa *Joillekin senkun sattuu* on ilmestynyt suomeksi 1979 (tästä eteenpäin ”toinen kirja”) ja kolmas osa *Jotkut jää kesäksi kaupunkiin* on ilmestynyt suomeksi 1979 (tästä eteenpäin ”kolmas kirja”). Kaikki kirjat ovat Laura Kurki-Suonion suomentamia.

Kirjat muodostavat kolmiosaisen sarjan, jossa tapahtumat etenevät kronologisessa järjestyksessä. Samalla kirjat muodostavat päähenkilön kehityskertomuksen. Tutkimuksessa käytän kirjoista ilmestymisjärjestykseen perustuvia nimityksiä, jotka kertovat lukijalle ajallisesti mihin kohtaan kasvutarinaa tapahtumat sijoittuvat. Päähenkilö Madeleine (tästä eteenpäin ”päähenkilö”) kasvaa ensimmäisen kirjan kolmetoistavuotiaasta kolmannen kirjan viisitoistavuotiaaksi. Kirjojen aihepiirien painotus muuttuu päähenkilön kasvun myötä. Ensimmäisessä kirjassa teemana on päähenkilön vanhempien avioero ja ensimmäinen poikaystävä. Toisessa kirjassa teemana on uusperheen vaikeudet sekä kouluympäristö päähenkilön ihastuessa opettajaansa. Kolmannessa kirjassa on vahva itsenäistymisen teema päähenkilön jäädessä kaupunkiin kesätöihin muun perheen lähtiessä huvilaan kesäksi. Päähenkilö alkaa myös seurustella vakavasti.

Tyttökirjallisuuteen kuuluvat kirjat eivät yleensä ole osa kirjallisuuden kaanonin (Voipio 2015, 42). Niinpä nämä Winberginkään teokset eivät siihen kuulu. Irja Lappalainen mainitsee kuitenkin kirjailija Anna-Greta Winbergin nimeltä kirjoittaessaan katsausta käännetystä skandinaavisesta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Lappalainen kirjoittaa Winbergin olevan muutaman muun kirjailijan ohella ”uuden ruotsalaisen nuortenkirjan kiinnostavampia kykyjä”

ja lisäksi kuvaa Winbergin olevan ”nykyruotsalaisen koulutytön raikas tulkki” (Lappalainen 1979, 57).

3. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA MENETELMÄT

Tutkimukseni tavoitteena on eritellä ja selvittää Winbergin teosten välittämää tyttökuvausta huolidiskurssin ja voimaannuttamisen näkökulmasta. Perehdyn millaiseen käytökseen kirjat lukijaa ohjaavat ja toisaalta millaisesta käytöksestä kirjat varoittavat lukijaa. Tutkimukseni näkökulma on peräisin tyttökirjallisuuden huolidiskurssista. Koska huolidiskurssin aihealueet ovat varsin laajat ja koskevat kattavasti eri elämänalueita, valitsin tutkimukseeni muutaman huolidiskurssin aiheen. Tutkin kuinka kirjoissa on kirjoitettu ulkonäöstä, kuten vaatteista ja meikistä. Tutkin myös tytön oikeuksia määrätä ruumiistaan seksuaalisuuden ja fyysisen uhan kontekstissa. Voimaannuttamisen näkökulmasta tutkin itsenäisyyttä ja mielipiteiden ilmaisemista.

Toteutin tutkimuksen merkitsemällä kirjoihin kohdat, joissa mainittiin tutkimukseeni valikoimiani huolidiskurssin aiheita: mainintoja ulkonäöstä tai seksistä. Lisäksi merkitsin kohdat, jotka liittyivät vapauden ja itsenäisyyden teemaan. Koska huolidiskurssin aihealueita on runsaasti, tutkimustani rajasi valitsemiäni diskurssien sisältö. Tutkimukseni ulkopuolelle jäi siis runsaasti aineistoa, joka kyllä kuuluu huolidiskurssiin, mutta ei tutkimukseen valitsemiäni huolidiskurssin aihealueisiin.

Oletan tutkimukseni paljastavan kirjojen toisaalta lukijaa ohjaavan ja hillitsevän, toisaalta lukijaa rohkaisevan sisällön. Vaikka kirjat eivät vaikuta saarnaavilta tai vahvasti ohjaavilta, on niissä silti vastakkainasettelun muodossa tuotu esiin toivottavaa ja ei-toivottavaa käyttäytymistä. Oletan tutkimukseni paljastavan kirjojen välittämää arvomaailmaa suhteessa tyttöyteen ja tyttönä toimimiseen. Selvitän mitä kirjat kertovat tytöille suotavasta käytöksestä ja tytöille sopimattomasta käytöksestä. Mihin asettuu kirjojen luoma tytöille sallittu tila näiden tutkimieni huolidiskurssien osalta.

4. KESKEISET KÄSITTEET

4.1 Tyttötkutkimus

Tutkimuksessani aloitan tutkimani aiheet tyttötkutkimuksen näkökulmasta. Tämä siksi, että tyttötkutkimuksessa tehdyt havainnot näyttäytyvät myös tutkimissani Winbergin kirjoissa. Tehdyt tutkimukset heijastelevat myös kirjoissa esitettyä arvomaailmaa esimerkiksi seksuaalisuuden ja ulkonäön osalta.

Tyttötkutkimus on poikkitieteellinen tutkimuksen kenttä, jossa tutkitaan tyttöyttä sekä yhteiskunnan että tytön omasta näkökulmasta. Tyttötkutkimus sijoittuu nuorisotutkimuksen ja naistutkimuksen välimaastoon ja tuo sukupuolinäkökulman nuorisotutkimukseen.

Tyttötkutkimus syntyi 1970-luvulla Englannissa. (Lähtenmaa & Näre, 1992, 9-11.)

Tyttötkutkimuksen tutkimuskenttä on laaja-alainen aina sukupuoli identiteetin muodostumisesta, sen tutkimiseen kuinka tyttöys muotoutuu yhteydessä toisiin ihmisiin tai mediaan (Lähtenmaa & Näre, 1992, 13).

Tyttötkutkimus on myös kurottunut kohti tyttökirjallisuutta ja tutkinut lukemisen merkitystä nuorille. Tyttötkutkimuksen näkökulmasta on selvitetty, että lukemisella on nuorille oma merkityksensä. Mustonen ym. 1992) kirjoittaa että nuorten on tutkittu lukevan mielellään hieman itseään vanhemmista nuorista kertovaa kirjallisuutta. Samalla nuori voi heijastella omaa tulevaisuuden minuuttaan tekstin kautta ja pohtia odotuksia ja ominaisuuksia, joita heillä tulee aikuisuuden myötä olemaan. (Mustonen ym. 1992, 237.) Lukemisen herättämissä mielikuvissa lukija voi irrottautua vanhemmista, aloittaa seksuaalisuhteita ja ylipäätään tunnustella minä-tunteen puolia (Mustonen ym. 1992, 242). Tyttökirjojen lukijayleisön ajatellaan saavan lukemastaan heijastuspintaa omalle elämälleen. Kirjoja lukemalla voi varautua erilaisiin edessä mahdollisesti oleviin haasteisiin ja miettiä omaa suhtautumistaan niihin.

4.2 Tyttökirjallisuus

Mitä sitten on tyttökirjallisuus? Lyhyesti voisi vastata, että tyttökirjojen pääosassa on tyttö ja hänen näkökulmansa elämään. Westin (1994) kirjoittaa että tyttökirjojen genre syntyi 1800-luvun puolivälissä, kun tytöt menivät naimisiin 13-15 vuoden sijasta 18-19 vuotiaina. Tällöin lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäi aikaa harjoitella hyvän vaimon ja äidin ominaisuuksia.

(Westin 1994, 11.) Tyttökirjat käsittelevät tyypillisesti koulutusta, elämänvalintoja, kysymyksiä kodin piiristä, suhteista ja perheistä (Westin 1994, 13). Tyttökirjallisuuden kirjoittajat ovat naisia samoin kuin oletettu lukijaryhmä, kirjoittaa Westin (1994,10). Vaikka tyttökirjallisuuteen kuuluu valistava ja opettava puoli on se sisältänyt myös voimauttavaa ja rohkaisevaa sisältöä. Tyttökirjoissa on kannustettu itsenäisyyteen ja ammattiin kouluttautumiseen. (Westin 1994, 12.)

Tyttökirjallisuudessa aiheet ovat valikoituneet sen perusteella minkä katsotaan kiinnostavan tyttöyleisöä. Voipio (2015) kirjoittaa väitöskirjassaan, että tyypillisesti tyttökirjojen tarinat käsittelevät tyttöjen elämää ja aiheita, joiden ajatellaan olevan mielenkiintoisia tyttöjen kannalta. Ne on myös tuotettu ja markkinoitu tyttöyleisölle. Tyttökirjat on usein kirjoitettu sarjoissa. Pohjoismaainen tyttökirjallisuus on olemassaolonsa ajan ollut vapaampaa ja kapinallisempaa kuin esimerkiksi englantilainen tai amerikkalainen tyttökirjallisuus. Voipio mainitsee, että pohjoismaisissa tyttökirjoissa on ilmaistu esimerkiksi haluttomuutta avioitua ja korostettu sen sijaan vapauden tuomaa iloa. (Voipio 2015, 37-38.) Tyttökirjallisuus sekä kertoo kulloinkin vallalla olevista arvoista ja ihanteista, että myös itse luo niitä (Voipio 2015, 30). 1970-luvulla tyttökirjallisuus kallistuu realistisen nuortenkirjallisuuden suuntaan ja käsiteltävät aiheet kirjoissa ovat tyypillisesti ongelma- ja kriisiaiheita kuten vanhempien avioero, ja seksuaalisuuden vaarat, kuten ei toivottu raskaus (Voipio 2015, 24).

Voipio kirjoittaa (2015) että voimaannuttaminen ja rajoittaminen ovat edelleen olemassa tyttökirjoissa, mutta emansipaation projekti on muuttanut muotoaan. Voimaannuttaminen kohdistuu esimerkiksi tyttöjen kohtaamiin ulkonäkönormeihin, seksuaaliseen subjektiuteen sekä pohjoismaisen tyttökuvauksen vahvan tytön rooliin. (Voipio 2015, 76.)

Tyttökirjallisuus on historian kuluessa muuntunut heijastamaan yhteiskuntaa, jossa se on kirjoitettu. Samalla aiheet ovat muuttuneet. Tutkimani kirjat on kirjoitettu 1970-luvulla ja edustavat Voipion luonnehtimia kriisiaiheita: avioeroa ja ei toivottua raskautta. Kirjat ovat siis aikakaudelleen tyypillisiä. Kirjoissa käsitellään runsaasti ulkonäköön ja seksuaaliseen toimijuuteen liittyvää aiheistoa. Päähenkilö on kirjoitettu vahvaksi, reippaaksi ja pärjääväksi tytöksi.

4.3 Huolidiskurssi

Huolidiskurssiin sisältyy laajasti erilaisia tytön käyttäytymiseen liittyviä huolenaiheita. Myry Voipio (2015) on listannut väitöskirjassaan seuraavat huolidiskurssin huolenaiheet: Käytös, maine, kotiintuloajat, kiroilu, rahan käyttö, äänekkyyys, vaatteet, tyyli, terveys, tulevaisuudennäkymät, opinnot, murrosikä, seurustelusuhteet, seksuaalisuus, raskaaksi tuleminen, abortti, väkivalta, raiskauksen vaara, porno, ihmiskauppa, tasa-arvoinen palkka, kulttuurin tuottama naiskuva, romantiikka ja post-feminismi. (Voipio 2015, 46.)

Voipion mukaan huolidiskurssi on ollut osa keskustelua koko tyttökirjallisuuden olemassaolon ajan. Huolidiskurssissa huolehditaan myös tyttöjen kirjallisen maun turmeltumisesta tyttökirjoja lukiessa. Samalla huolta on aiheuttanut kirjojen romanttisen rakkauden kuvaus, joka saattaa johtaa lukijaansa harhaiseen käsitykseen rakkaudesta tai vaihtoehtoisesti ajaa heidät siveettömyyteen kirjojen innoittaman seksuaalisen heräämisen vuoksi. (Voipio 2015, 46.)

Huolidiskurssi esiintyy myös kaikessa yhteiskunnallisessa keskustelussa lehtijutuista elokuvien kautta opaskirjoihin ja tyttökirjallisuuteen. Huolta aiheuttaa oikeastaan kaikki tyttöihin ja tyttöjen käytökseen liittyvä. Huolidiskurssin ohjailevasta näkökulmasta katsottuna huolehditaan tyttöjen seksuaalisuudesta ja kunnollisuudesta. Toisaalta taas voimauttavasta näkökulmasta katsottuna ollaan huolissaan siitä omaksuvatko tytöt kirjoista passiivisen ja normatiivisen tyttöyden tai naiseuden mallin. (Voipio 2015, 46.)

5. HUOLIDISKURSSI WINBERGIN KIRJOISSA

Huolidiskurssin kaikki aiheet esiintyvät kirjoissa lukumääräisesti usein. Myös valitsemani huolidiskurssin aihealueet esiintyivät jokaisessa kirjassa usein. Esiintyvyys vaihteli kirjasta riippuen yhdeksästätoista kuuteenkymmeneen yhteen kertaan. Ensimmäisessä kirjassa valitsemieni huolidiskurssien aiheet esiintyivät kaksikymmentä kertaa, toisessa kirjassa kaksikymmentäyksi kertaa ja kolmannessa kirjassa peräti kuusikymmentäyksi kertaa.

Päähenkilön kasvaessa ja kirjasarjan edetessä huolidiskurssien sisältö muuttuu. Kirjojen kehityskertomuksen kaari korreloi huolidiskurssin esiintyvyyteen. Valitsemani aihealueet esiintyvät eri suuruisina määrinä kirjasta riippuen. Ensimmäisessä kirjassa valitsemieni huolidiskurssin aiheita esiintyy lukumääräisesti vähiten. Kuitenkin huolidiskurssiin kuuluvia

tutkimukseni ulkopuolisia aiheita esiintyy tässäkin kirjassa runsaasti. Tämä selittynee sillä, että kirjojen aihepiirit ja aiheiden painotukset muuttuvat päähenkilön vanhetessa. Tutkimani huolidiskurssin esiintyvyys kirjoissa lisääntyy päähenkilön kasvaessa 13-vuotiaasta 15-vuotiaaksi. Samalla kirjojen sisältö painottuu alun lapsuuden perheestä kohti itsenäistymistä ja päähenkilön elämänpiirin laajenemista.

Tutkimieni huolidiskurssien lukumääräinen esiintyminen kirjoissa ei tyhjentävästi kerro huolidiskurssin esiintymisen määrää kirjan kokonaissisällöstä, koska kohtaukset saattavat olla hyvinkin eri pituisia keskenään, aina muutamasta repliikistä koko sivun mittaiseen pohdintaan. Mielestäni tekemäni koonnit kuitenkin korreloivat myös huolidiskurssin kokonaisesiintyvyyttä. Eli se kuinka monta kertaa tutkimani huolidiskurssin aihe esiintyy, antaa myös viitettä siihen kuinka suuressa osassa diskurssin aihe kirjassa on.

5.1 Ulkonäkö

Ulkonäköön liittyvä sisältö on tyypillistä tyttökirjoille. Voipio (2014) kirjoittaa että tyttökirjallisuudessa ulkonäköpaineet ovat olleet havaittavissa jo 1900-luvun alkupuolella. Arvoiva ja arvottava katse kohdistuu tytön vartalon naisellisuuteen ja painoon. (Voipio 2014, 205.) Tytöille kirjoitettujen opaskirjojen kaiku kuuluu tyttökirjoissa puhtauden ja luonnollisuuden ihanteena (Voipio 2014, 200).

Tyttötutkimuksessa ulkonäköä on tutkittu monesta näkökulmasta. Ulkonäköön kohdistuu paljon uskomuksia ja symbolisia merkityksiä. Saarikoski (2001) kirjoittaa että jotkin uskomukset tai symboliset merkitykset ovat kaukaista historiallista alkuperää, kuten hiusten leikkaaminen rangaistuksena aviorikoksesta, aviottoman lapsen synnyttämisestä tai miehittäjien kanssa seksisuhteesta olemisesta. Myös tukan väri ja pituus kantavat erityisiä merkityksiä. Pitkät vapaana olevat hiukset ovat perinteisesti symboloineet naisen hillitsemätöntä seksuaalisuutta. Lyhyet hiukset puolestaan häivyttävät sukupuolten erojen merkityksiä ja ne liitetään usein tasa-arvofeminismiin. (Saarikoski 2001, 156-157.)

Ensimmäisessä kirjassa maininnat ulkonäöstä ovat lähinnä päähenkilön murehtimista omasta ulkonäöstään. Hän murehtii liian suurta nenäänsä ja liian pieniä rintojaan. Myös muiden vaatimukset omaa ulkonäköä kohtaan mietityttävät. Mummon mielestä tyttöjen kuuluu pukeutua mekkoon koska he näyttävät mekoissa sievältä ja isä haluaa tyttöjen näyttävän

kunnolliselta, eli pukeutuvan esimerkiksi siniseen hameeseen ja valkoiseen puseroon. Päähenkilö kokee lisäksi epävarmuutta ulkonäöstään ensimmäisen poikaystävänsä edessä.

Toisessa kirjassa ulkonäöstä kirjoitetaan kahtiajakoisesti. Toisaalta päähenkilö tiedostaa tietynlaisen ”kauniin, suloisen ja herttaisen” profiilin olevan työllä ihailtava. Mutta toisaalta hän tuntuu viihtyvän hyvin vaatteissaan, joita luonnehditaan ilmauksilla ”vanhat, ihanat siniset farkut ”ja ”vanha mukava punainen villapaita”. Myös meikkaamisen vaivalloisuudesta kirjoitetaan. Toisten ihmisten vaatimukset tulevat toisessa kirjassa esiin parhaan ystävän alkaessa mukautua poikaystävänsä vaateisiin.

Kolmannessa kirjassa päähenkilö vertaa itseään muotilehtiin ja kokee hetkellistä riittämättömyyttä, Vanhemmat odottavat tyttöjen käyttävän kohtuullisesti meikkiä ja toisaalta meikkaaminen kuvataan muuntautumiseksi joksikin toiseksi ja vaivalloiseksi. Meikkaamisen ja vaatetuksen yhteys poikien miellyttämiseen huomataan. Ihanteellisen tytön ”hiukset ovat pitemmät ja vaaleammat kuin koskaan”. Vaatteiden vaikutus yhteenkuuluvuuden tunteeseen kaveriporukassa huomioidaan, mutta toisaalta päähenkilö kirjoitetaan seisomaan ”paljain jaloin, keltaisessa kylpytakissa vastapestyjen hiusten riippuessa märkinä kasvojen ympärillä” kun kaverit saapuvat kylään.

Kirjoissa äidin lyhyeksi leikatun tukan ja käytöksen voi arvioida olevan yhteneväinen Saarikosken esiintuomaan tasa-arvofeminismin ilmentymiseen. Toisaalta taas kirjoissa esiintyvän ihannetytön samoin kuin viettelijän hiukset ovat vaaleat, pitkät ja vapaat. Päähenkilö itse edustaa ulkoisesti jotain näiden väliltä maantienvärisillä puolipitkillä hiuksillaan ja otsakallaan. Tasa-arvon sanoma näkyy kirjoissa vahvimmin äidin puheenvuoroissa, kun taas ihannetyttö ei kirjoissa pääse ääneen ollenkaan, vaan hänet kuvataan ainoastaan ulkonäkönsä kautta.

Meikkaaminen on osa tytöiltä vaadittavaa tietotaitoa kirjoittaa Saarikoski (2001) Ja jatkaa että yksistään kirkkaanpunainen huulipuna voi toimia merkinä seksuaalisesta rajan ylittämisestä, samoin kuin vahvasti mustalla meikatut silmät. Meikin kohdalla meikkaaminen jaetaan säädylliseen ja säädyttömään meikkiin, joita selkeimmin näyttää erottavan juuri huulipunän sävy. Myös meikin epäsiisteys ja liiallisuus ovat säädyttömän meikin tunnusmerkkejä. Toisaalta nuoren tytön meikkaamiseen liittyy uskallus. (Saarikoski 2001, 160, 161.)

Vaatteet, muoti, meikkaus ja niiden tarpeellisuuden kriittinen arviointi on seuraavien katkelmien aiheena. Tekstissä on sekä ohjaavaa sävyä, että voimaannuttavaa näkökulmaa.

Ohjaavaksi koen tekstin luonteen, jossa kyseenalaistetaan muodin merkitystä ja tuodaan esiin, miten muodin seuraaminen on sekä vaivalloista että kallista. Mutta toisaalta myönnetään, että itseä miellyttävä vaate helpottaa sosiaalista yhteenkuuluvuudentunnetta ja siitä voi saada elämään iloa. Päähenkilö pohtii vaatteita ja niiden tärkeyttä näin:

Vaikka oikeastaan vaatteet eivät ole niin tärkeitä kuin jotkut luulevat. Minä olen selvinnyt hienosti parilla farkuilla, muutamalla puserolla ja vanhalla takilla viime vuoden. On ihan älytöntä juosta itsensä lättäjalaksi saadakseen samanlaisen takin kuin muillakin on. Panna hirveästi rahaa sellaisiin vaatteisiin jotka sitten enimmäkseen vain roikkuvat kotona. (Winberg 1979b, 8.)

Toisaalta päähenkilö huomaa, että muut ihmiset tekevät ihmisestä oletuksia vaatetuksen perusteella ja että sosiaalista yhteenkuuluvuutta on helpompi luoda mikäli pukeutuu niin kuin ympärillä olevat odottavat.

Kaikilla minun jengissäni on aina huippuhienot kuteet. Heillä on melkein joka viikko jotain uutta päällensä (...) Vaikka en oikeastaan itse haluaisi niin vaatteista on tullut aika tärkeä asia. Muuten saa sen tytön maineen jolla ei ole rahaa eikä makua ja jota ei oteta mukaan koska se on pukeutunut kuin linnunpelätti. (...) On vaikeaa kun on uusia kavereita, mutta on sentään vähän helpompaa jos edes on oikeanlaiset vaatteet. (Winberg 1979b, 8.)

Päähenkilö kuvataan kirjassa maanläheiseksi ja hänen ulkonäkönsä yhteydessä mainitaan usein puhtaus, puhtaat hiukset, vähäinen meikki ja käytännöllinen vaatetus. Päähenkilö tapaa kesätyöpaikassaan Elvin joka pinnallisuudessaan kuvataan vastakohtaksi päähenkilölle. Tässä katkelmassa Elvi tarkastelee Päähenkilön ulkonäköä tavatessaan tämän ensimmäistä kertaa. Päähenkilön ulkonäössä korostuvat puhtaus, käytännöllisyys ja luonnollisuus.

– Perhana, katkes kynsi, olivat Elvin ensimmäiset sanat minulle. Hän katsoi minuun, ylhäältä alas. Puukengät farmarit, puhdas valkoinen paita, vastapesty hiukset ja meikkaamaton paitsi vähän silmissä, että olisin pelännyt vähemmän ensimmäisenä päivänä. (Winberg 1979b, 46.)

Elviä puolestaan kuvataan meikatuksi ja laittautuneeksi, turhamaiseksi ja pinnalliseksi:

Hänen kulmikkaita kasvojaan kehysti lyhyt musta tukka joka oli kuin nuoltu ja ohut harittava otsatukka jota hän ei koskaan sukinut, suuri maalattu suu, monta senttiä pitkät silmäripset ja räikeänpunaiset kynnet. (Winberg 1979b, 45.)

Elvistä puhuttaessa itsensä ehostaminen myös luokitellaan väsyttäväksi ja kärsivällisyyttä vaativaksi, kuin urheilulajiksi. Samalla ehostamisen kirjoitetaan olevan suojakuori tai tapa muuttua joksikin toiseksi. Päähenkilö ei halua käyttää aikaansa meikkaamiseen, eikä naamioitua ehostamalla vaan olla oma itsensä.

Hänelle kasvojensa muunteleminen oli kuin urheilulaji. (...) Minä en käsittänyt kuinka hän jaksoi olla niin kiinnostunut omista kasvoistaan. Joka ikinen päivä (...) Tietysti minäkin sain toisinaan sellaisia puuskia, että piti olla kuin joku toinen, kokeilla uutta kampausta, maalata kauheasti luomia ja silmänaluksia. Mutta sitten yhtäkkiä käsivarteni väsyivät ja hikosin ja tulin kärsimättömäksi ja pesin pois koko pakkelin. (Winberg 1979b, 50-51.)

Ulkonäköä käsitellään kirjoissa myös poikien miellyttämisen näkökulmasta. Päähenkilön parasystävä Cessi muuttaa pukeutumistaan ja meikkaamistaan poikaystävänsä miellyttääkseen.

On kuin Beppe määräisi Cessistä nykyään:... koska Beppe ei tykkää huulipunasta niin en minäkään käytä...koska Beppe ei tykkää että mulla on rintaliivit...(Winberg 1979a, 51.)

Myös Elvi on kiinnostunut muodista ja vaatteista ja nimenomaan seksuaalissävyyteisesti poikia miellyttääkseen:

– Noi ohuet puserot on ilman rintsikoita on upeita. Mun täytyy ostaa sellainen, kun mä saan palkan. Kundithan tulee ihan hulluiks jos tyttö tulee tällaisessa. Ja kuinka ne saa luomet noin kiiltäviksi, tajuatsä? Ei minä en tajunnut. Hänelle kasvojensa muunteleminen oli kuin urheilulaji. (Winberg 1979b, 50.)

Päähenkilön luonnollisuutta ulkonäön suhteen haastaa käsitys siitä, että vihaisena ihminen on ruma. Päähenkilö tarkkailee itseään tavaratalon peilistä takkiostoksilla ja ajattelee näin:

Luulin että räjähtäisin. Eikä asiaa parantanut se että seisoin suuren kolmiosaisen peilin edessä ja näin Madden kolmena. Kädet roikkuen ja suu tiukkana ja happamana. Olin kamalan ruma. Kiukuissani ja hikinen läpeensä. (Winberg 1979b,7.)

Tässä kohtauksessa kärsimätön ja vihainen päähenkilö katselee itseään peilistä. Kiukun tuntemukset saavat hänet näyttämään mielestään rumalta. Siitä huolimatta päähenkilö pitää puolensa tilanteessa, eikä hätkähdä ulkonäköään. Toisaalta voi miettiä tarkoittaako hyväntuulinen mielentila vastaavasti parantuvaa ulkonäköä, eli sisältyykö hyvän tytön määrittelyyn myös vaatimus sopuisuudesta ja hyväntuulisuudesta. Vai onko Winbergin ollut tarkoitus ilmentää kohtauksella hyväksyttävän tyttöyden eri puolia ja nimenomaan kirjoittaa vastaan käsitystä, jonka mukaan tytön tulisi olla kiltti, kärsivällinen ja viehättävä.

Winbergin kirjoista löytyy useita erilaisia näkökulmia ulkonäköön. Toisaalta ulkonäön tärkeys sosiaalisissa suhteissa tunnustetaan ja huomioidaan, mutta toisaalta päähenkilö on kirjoitettu haastamaan näitä oletuksia. Päähenkilön puhtautta ja luonnollisuutta korostamassa kirjassa on Elvi, jonka suhtautuminen ulkonäköön on pinnallisempaa ja keskittyy huomion saamiseen pojilta. Muodikkuus ja vahva meikki auttavat Elviä valloittamaan aina uusia poikia ja hän ohjeistaa sydänsurujen kanssa kampailevaa päähenkilöä näin:

Elämä on sellaista, Madde pieni. Mutta kundeja kyllä riittää. Ei tarvitse kuin maalata huulet, hymyillä vähän ja iskeä uus kundi. (Winberg 1979b,54.)

5.2 Seksi

Seksi kuvataan kirjoissa monista näkökohdista. Toisaalta seksi on vaarallista, koska siitä voi olla seurauksena raskaus. Seksi on myös jotain, jota pojat tavoittelevat mutta päästyään tavoitteeseensa katoavat. Seksi on pojille tärkeämpää ja keskeisempää ja he ovat siihen aiemmin valmiita kuin tytöt. Toisaalta tyttö kuvataan ulkopuoliseksi itse seksiaktissa. Ja seksistä pidättäytyminen kuvataan sekä helpottavaksi, koska raskauden vaaraa ei ole, että omien rajojen luomiseksi: on oikeus olla harrastamatta seksiä, mikäli ei ole siihen valmis.

Seksin käsittely kirjoissa vastaa pitkälti Voipion (2015) huomioita, joiden mukaan tyttökirjoissa esiintyvä tyttöjen neuvottelu omasta asemastaan yhteiskunnassa ja omasta toimijuudestaan kohdentuu käsittelemään tytön oikeutta omaan ruumiiseensa ja omaan seksuaalisuuteensa (Voipio 2015, 35).

Ulkonäköön liittyy kirjoissa myös tietoisuutta ulkonäön vaikuttamisesta maineeseen. Tämäkin heijastelee tyttötutkimuksesta saatuja tuloksia. Vielä 1990-luvulla Jenny Kitzingerin tekemissä tutkimuksissa selviää, että tytöt ovat hyvin tietoisia seksuaalisen käyttäytymisensä vaikutuksesta maineeseensa ja sitä kautta asemaansa yhteiskunnassa. Huonon tytön joutuminen lähioon hylättynä ja kaltoinkohdeltuna sekä vahinkoraskaudet ja abortit näyttävät mahdollisena seuraamuksena liiasta meikistä tai liian paljastavista vaatteista. (Aaltonen 2011, 278.)

Kirjoissa pojat näyttävät seksin suhteen aktiivisina toimijoina, jotka jopa uhkailemalla pyrkivät kohti päämääräänsä: seksiä tytön tai tyttöystävän kanssa. Poikien asenne kuvataan huolettomaksi ja vastuu seksin seuraamuksista on kirjoissa työllä. Tyttötutkimuksen kentällä on tehty samantapaisia huomioita tyttöjen elämästä, sillä Sari Näre (1992) kirjoittaa, että tytöt joutuvat elämään pidättäytymisen ja vapautumisen välisessä ristiriidassa. Vallitseva seksuaalikontrolli pakottaa tytöt kehittämään itsekontrolliaan siinä missä pojat seuraavat mielihyvää. (Näre 1992, 32.)

Myös Kristiina Hukkilan huomiot tyttöjen seksuaalikäyttäytymisestä ovat samansuuntaisia kuin Näreellä. Hukkila (1992) kirjoittaa artikkelissaan, että tyttöjen ja naisten seksuaalikäyttäytyminen perustuu oman ruumiin varjeluun. Ruumiin hallintaa ei saa unohtaa, koska aina on vaarana, että seksinnälkäinen poika saattaa käyttää tilaisuutta hyväkseen. Tyttöille on myös tärkeää pidättäytyä seksistä riittävän pitkään, kunnes suhde poikaystävänsä oli vakiinnutettu. Tällöin maineen menettämisen vaaraa ei enää ole. (Hukkila 1992, 65.)

Kirjassa seksin seuraamuksia raskauden kannalta edustaa henkilöihahmona Elvi, jolla on yhdenillan suhteen seurauksena syntynyt lapsi. Elvi on kirjoitettu kärsimättömäksi ja levottomaksi. Nämä piirteet tekevät hänet kyvyttömän äidiksi ja Elvin lapsi onkin hoidossa hänen äidillään. Myös tyttö tutkimuksessa tytön mahdollinen raskaus ja äitiys liitetään tiettyihin ominaisuuksiin. Hirvonen (2002) on tutkinut, että nuoren naisen raskauteen ja äitiyteen yhdistetään epäsosiaalisuutta, psyykkisiä tai sosiaalisia ongelmia tai elämänhallinnan vaikeuksia. Heitä myös helposti pidetään epäonnistujina yhteiskunnassa. (Hirvonen 2002, 166-167.)

Seksiä käsitellään aiheena kaikissa kolmessa kirjassa, mutta erilaisilla painotuksilla. Päähenkilön kasvutarinaa mukaillen ensimmäisessä kirjassa, jossa päähenkilö on noin 13 vuotias viittauksia seksiin on vähemmän. Ensimmäisessä kirjassa seksuaalisuus mainitaan kahdessa eri kontekstissa. Toinen konteksti on seurustelun aloittaminen ja ensimmäinen poikaystävä, jonka kanssa päähenkilö jakaa ensisuudelmansa. Lisäksi päähenkilö ja poikaystävä maakaavat sängyllä ja suutelevat ja hyväilevät toisiaan. Toinen on valistuksen konteksti, sillä päähenkilön kuukautiset alkavat ja hän saa äidiltään seksuaalivalistusta ja tiedon mahdollisesta seksin seuraamuksesta: raskaaksi tulemisesta.

Toisessa kirjassa päähenkilön paras ystävä kertoo ekakerrastaan ja pettymyksestään siihen. Lisäksi paras ystävä myös pelkää olevansa raskaana. Päähenkilö itse sen sijaan joutuu poikaystävänsä painostuksen kohteeksi, kun tämä haluaa seksiä, vaikka päähenkilö itse ei halua.

Kolmannessa kirjassa seksi on selvästi useammin esiintyvä aihe. Kontekstit, joissa seksi mainitaan ovat osittain samanlaisia kuin aiemmissakin osissa, mutta eroavat kuitenkin joiltain osin. Samankaltaisuutta aikaisempaan ovat kohtaukset, joissa seksin seurauksena mainitaan raskaaksi tuleminen. Samoin poikaystävänsä painostus seksiin jatkuu, mutta päähenkilö kieltäytyy edelleen. Kirjassa on uusi henkilöihahmo, päähenkilön kesätöissä tapaama Elvi. Elvin kautta kerrotaan abortin saamisen vaikeudesta ja vaivalloisuudesta, e-pillereistä, yhdenillan jutuista ja siitä että vastuu seksin harrastamisessa on tytöllä, koska tyttö kärsii mahdolliset seuraukset eli raskauden. Elvin sanomana esitetään myös näkemys, jonka mukaan poikien mielestä tyttöjen arvo muodostuu siitä, että heidän kanssaan pääsee sänkyyn.

Winbergin kirjassa määräysvalta omaan kehoon tulee esiin sekä fyysisen koskemattomuuden kautta, että omien seksuaalisten rajojen määrittelyn kautta. Seksuaalisten rajojen määrittelyä kirjassa on kuvattu näin:

Niin, Mårten ja minä emme olleet maanneet. Emme vielä. Koska minä en halunnut. Mutta Mårtenpa halusi, tietenkin, houkutteli, nalkutti ja huokaili. Kaikki pojat haluavat aina koska niitten ei tarvitse pelätä mitään. Vai oletko koskaan nähnyt raskaana olevaa poikaa, kysyn vain? (Winberg 1979b, 40.)

Raskaus esitetään kirjassa seksin todennäköisenä lopputuloksena. Päähenkilö tuumii neitsyyden olevan huoletonta. Silloin ei tarvitse pelätä raskaaksi tulemista.

Minä en heittäisi elämäni hukkaan niin kuin Elvi, sen tiesin seuraavana aamuna. Tähän asti olin aina murehtinut sitä että olin pian maan ainoa neitsyt, mutta nyt olinkin iloinen että minun elämäni oli minun. (Winberg 1979b, 105.)

Toisaalta siis tuodaan esiin seksin vaarat, eli raskaaksi tuleminen, mutta toisaalta myös se, että seksistä on oikeus kieltäytyä, vaikka kumppani siihen painostaisikin. Päähenkilön paras ystävä Cessi kertoo ensimmäisestä kerrastaan näin:

Ei silti että se olisi ollut yököttävää tai olisi sattunut, ei. Vain vähän ensiksi mutta sitten se oli jo ohi. Silloin Beppe makasi vetelänä ja puhkui hänen korvaansa.

- Hienoa vai mitä? hän sanoi.

- Joo, ihanaa, Cessi sanoi, koska mitä muutakaan sitä sanoisi kun ei tajua että se on jo ohi. Hän maksi siinä ja tunsu itsensä kummallisen yksinäiseksi, melkein paleli. Hänellä oli itku kurkussa eikä hän tajunnut miksi.

Mutta Beppe oli iloinen, melkein vauhko. Puhui kuin papupata, halusi tupakkaa, oli janoinen ja kuumissaan. (Winberg 1979b, 49.)

Seksi näyttäytyy velvollisuutena, josta poika on innoissaan, mutta tyttö tuntee itsensä sivulliseksi ja surulliseksi. Kohtausta seuraa päähenkilön ja Cessin keskustelu, jossa päähenkilö kysyy pitääkö tytön tyytyä makaamaan siinä yksinäisenä ja ankeana, jotta poika tuntisi itsensä onnistuneeksi. Seksi on kuvattu toiminnaksi, johon tyttö painostuksen alla suostuu mutta josta tyttö kuitenkin jää ulkopuolelle. Cessi ja Beppe ovat seurustelleet vakituisesti ennen ensimmäistä kertaa, eikä Hukkilan mainitsema pelko maineen menetyksestä liity tässä seksiin.

Elvi puolestaan kertoo päähenkilölle, kuinka tapasi lapsensa isän. Elvi kertoo suostuneensa pojan ”kerjätessä” seksiin, eikä keksinyt hyvää syytä kieltäytyä. Poika hurmasi Elvin ulkonäöllään ja tanssitaidoillaan ja Elvi ikään kuin ajautui seksiin, ilman omaa vahvaa toimijuuttaan. Pinnallinen ulkonäöstä hurmaantuminen ja liian löyhät omat rajat ja huolettomuus johtavat seksiin ja raskauteen.

- Joku kundi jonka mä tapasin huvipuistossa. Luoja, miten hyvin se tanssi, sä et voi uskoa, tyttö pieni. Se oli huippu komee ja osasi kaikki konstit. Oli helppo kellistää pieni tyhmä Elvi sinä iltana, kai sen käsität? Sellaista unelmapoikaa en ollut ennen nähnytkään paitsi elokuvissa. Ja minä ajattelin että yhtä hyvin voisi myöntyäkin kun se kerjäsi ja joku kertahan on ensimmäinen ja miksi nyt kieltäisi niin hyvännäköiseltä? (Winberg 1979b, 69-70.)

Elvi kuvataan levottomaksi ja kykenemättömäksi huolehtimaan lapsesta. Toisaalta hän haluaisi olla äiti lapselleen, mutta toisaalta on liian levoton ja lyhytjänteinen jotta onnistuisi. Näin hän kuvaa tuntemuksiaan äitiydestä päähenkilölle. Päähenkilö puolestaan alkaa tiedostaa entistä syvemmin seksiin liittyvän vastuun ja sen lankeamisen työlle.

-Kotona neuvolassa sanottiin että mun äiti on parempi hoitaja. Koska minä olen liian rikkinäinen, mutta rauhoittuisin kyllä jos minulla olisi Bobby täällä. Nyt minä yritän ensi viikolla. Tajuatsä kuinka tärkeätä se on mulle? Jos mä en pidä siitä? Jos mä tulen levottomaksi parin päivän kuluttua niin kuin mä yleensä tulen. (...) Minä aloin ymmärtää että tytön täytyy olla puolet enemmän varuillaan kuin pojan ettei kävisi hullusti. (Winberg 1979b, 73.)

Elvi tiedostaa, että pinnallinen diskoissa käyminen tuntuu tarkoituksettomalta. Hän näkee kaikki pojat toistamassa samaa hurmurin kaavaa, jossa poika haluaa seksiä ja jättää tytön sen jälkeen oman onnensa varaan. Elvi kokee, että jos hän pystyisi äitiyteen saattaisi saada elämäänsä muunlaista sisältöä, eikä kokisi enää itseään yksinäiseksi. Elvi siis esitetään toisaalta vääränlaisena äidiksi, liian levottomana, mutta toisaalta Elvi kirjoitetaan tiedostamaan äitiyden elämää tasapainottava ja sisältöä antava vaikutus. Samalla hänet kirjoitetaan pyrkimään kohti äitiyden olotilaa, vaikkakin hän toistuvasti epäonnistuu siinä.

Tietenkin on makeeta olla vauhdissa ja juosta kaupungin kaikissa diskoissa. Mutta vähän ajan päästä se alkaa tuntua kierolta ja tarkoituksettomalta. Kaikki kundit haluaa vaan maata ja sitten haihtua. Mä tulen niin masentuneeksi ja yksinäiseksi ja melkein menen ja hirttäydyn.(...)Mä haluaisin rauhoittua ja olla tavallinen äiti, tajuatsä? (Winberg 1979b,72.)

Elvin ajatuksissa seksi näyttäytyy poikien tavoitteena. Kun tavoite on saavutettu tytön kiinnostavuus häviää ja samalla häviää äsken niin hurmaavasti käyttäytynyt poika kohti uusia valloituksia. Näin Elvi varoittaa päähenkilöä:

-Voi ei, sähän puhut kuin kaksitoistavuotias! Varo vaan noita kundeja jotka takertuvat ja haluavat tulla lohdutetuiksi. Kaikki tytöt ovat typeriä kuin lehmät silloin kun kundit kaipaavat lohtua. Ne käyttävät sua roskaämpärinä, etkö sä tajua? ei tytöillä ole mitään arvoa. Ne haluaa vaan sänkyyn ja sitten kun ovat saaneet niin lähtevät lipettiin, vai mitä? Älä kuule usko mihinkään itkuvirsiin tai muuten joudut liemeen. Koveta vaan itsesi, äläkä usko puoliakaan niitten jutuista, hän uhosi. (Winberg 1979b,91.)

5.3 Vapaus

Vapaus näyttäytyy tässä tutkimuksessa hyvin monikerroksisena käsitteenä. Siinä missä huolidiskurssin aiheet nostavat esiin vaaroja ja uhkia, voimaannuttava sisältö pyrkii vapauttamaan lukijaansa niistä. Vaikka päähenkilö olisikin tietoinen esimerkiksi jonkin tilanteen uhkaavasta luonteesta, uskaltaa hän silti toimia niin kuin itse oikeaksi kokee. Voimaannuttava näkökulma on vapautta toimia itse haluamallaan tavalla ja uskaltaa määrittää

omat rajansa. Rajojen määrittely tapahtuu monissa erilaisissa tilanteissa. Winbergin kirjoissa vapautta on niin omien mielipiteiden ääneen sanominen, omien seksuaalisten ja fyysisten rajojen määrittäminen ja vielä yleisemmällä tasolla vapaus muista ihmisistä itsenäisenä yksilönä.

Mielestäni vapaus sivuaa myös aiempia käsittelylukuja, esimerkiksi ulkonäköä. Kirjassa kuvataan meikkaaminen toiminnaksi ”jossa käsi väsyy” ja jossa päähenkilö ”tulee kärsimättömäksi”. Samoin vaatteiden etsiminen kaupungilta kuvataan ”itsensä lättäjalaksi juoksemiseksi”. Vapautta on siis myös olla tekemättä asioita, joita ehkä yleisesti odotetaan mutta jotka tuntuvat raskailta joko henkisesti tai fyysisesti.

Mielipiteen ilmaisemisen vapaus on päähenkilölle itsestään selvä asia. Hän saa kotoaan käyttäytymismallin, jossa oman mielipiteensä saa sanoa ääneen.

Mutta meillä on aina totuttu sanomaan mitä ajattelee, eikä siihen joskus tarvitse ollenkaan vastausta. Tulee vain parempi olo että on saanut sanoa sen. (Winberg 1978, 37.)

Kirjoissa päähenkilö ei tydy hiljaisen tytön rooliin, eikä pelkää tuoda mielipiteitään esiin. Hän ikään kuin ”tietää” mikä olisi oikeanlaista käyttäytymistä tytöltä, mutta luontonsa ajamana käyttäytyy kuitenkin paljon rohkeammin ja suulaammin, tiedostaen mitä riskejä käytökseen sisältyy suhteessa muihin ihmisiin.

Mutta minä en kyllä yleensä piittaa vähääkään, että tyttöjen muka pitäisi vaieta pojan kavereiden läsnä ollessa. Minun täytyy saada sanoa mitä mieltä olen, ja sillä siisti. Sanat tulevat jo ennen kuin ehdin ajatella, mutta minun täytyy saada sanoa se mitä tunnen. Jälkeenpäin kadun sitten niin että voisin kuolla. En halua olla se tyttö jonka kaikki muistavat olleen suuna päänä. Silloin manaan itseni ja murehdin sitä, etten koskaan voi olla hiljaisempi ja arvoituksellinen ja mielenkiintoinen. Siihen saakka, kunnes unohdan mistä murehdin ja alan taas pölistä. (Winberg 1979b, 12.)

Myös tyttö tutkimuksessa tyttöyteen liitetään hiljaisuuden ja sopuisuuden eetoksia. Saarikoski (2001) nostaa esiin jo Aleksis Kiven Seitsemään veljekseen kirjoitetun katkelman, jossa naisen epätoivottuja ominaisuuksia kuvataan. Venlan suuta luonnehditaan sanoin ”ehkä melkein liian leveä”. Saarikoski kirjoittaa suun kuvaavan Venlaan liitettyjä epätoivottuja piirteitä. Venlaa Luonnehditaan ilmauksella ”hieman suulas ja riitaisa.” (Saarikoski 2001, 152.) Huolimatta siitä, että päähenkilö hyvin tunnistaa tytöltä toivotut ominaisuudet, hän siitä huolimatta tuo mielipiteensä esiin.

Aluksi päähenkilö tunnistaa oman passiivisen asenteensa suhteessa poikaystävänsä ja kertoo samalla näkemyksensä tytöistä yleensä:

Niin, minä olin samanlainen kuin kaikki muutkin tytöt, perustin koko elämäni pojan varaan., kuljin ja riuduin ja odotin että hän tulisi kotiin ja PITÄISI MINUSTA HUOLTA, luoja varjelkoon, en halunnut olla sellainen, en toden totta. (Winberg 1979b,93.)

Päähenkilöllä on pyrkimyksiä aktiiviseen otteeseen elämässä muutoinkin kuin mielipiteitään ilmaisemalla. Hän ei halua istua kotona odottelemassa puhelinsoittoa:

Maailma on täpötäynnä tyhmiä tyttöjä jotka kuristavat itsensä puhelimen johtoon jos poika ei soita viiteentoista minuuttiin (Winberg 1979b, 10).

Eikä muutenkaan halua tyytyä passiiviseen odotteluun niin kuin hänen mielestään tytöillä yleensä on tapana:

Meille tytöille on niin tyypillistä, että me vain istumme ja suremme ja odotamme että jotakin tapahtuisi. Toisinaan olen ihan epätoivoinen kun ajattelenkin kuinka passiivisia me olemme. Koko elämä on yhtä odotusta. Minä en halua sellaista. (Winberg 1979a, 123.)

Omien rajojen muodostaminen kuvataan kirjassa sekä suhteessa seksuaaliseen kanssakäymiseen, että suhteessa fyysisesti uhkaaviin tilanteisiin. Entinen poikaystävä Johan kohtelee päähenkilöä fyysisesti uhkaavasti ja rajoja rikkovasti. Päähenkilö opettelee pitämään puoliaan tilanteissa.

Ilka Kangas (1994) kirjoittaa, että naiset usein ennakoivat ahdistavissa lähentelytilanteissa, mitä kannattaa tehdä, koska he eivät uskalla torjua ja suututtaa lähentelevää miestä.

Suututettuna mies saattaa kohdistaa suoran aggressionsa naiseen. Naiset ottavat helposti vastuun koko tilanteesta ja ennakoivat oman käyttäytymisensä vaikutuksia. Oman ärtymyksen ilmaiseminen ei ole etusijalla. Lähentelytilanteissakin naiset saattavat pohtia lähentelijän tunteita. Tyttöjen kasvatuksessa korostetaan kiltteyttä, eikä jämäkkää omien puolien pitämistä. Kangas kirjoittaa, että lähentelytilanteessa on tyypillistä, että nainen suojautuu lähentelyltä kertomalla olevansa varattu, siis toisen miehen omaisuutta. (Kangas 1994,111,113.)

Tässä kohtauksessa päähenkilö käyttää keinonaan verbaalisia kykyjään ja puheenaihetta vaihtamalla keksii tekosyyntä päästäkseen pois tukalasta tilanteesta, jossa hänen fyysisiä rajojaan rikotaan. Tilanteesta hän selviää kiukun avulla ja korottamalla ääntään. Päähenkilö myös vetoaa siihen, että on nyt toisen pojan kanssa ja näin ikään kuin jakaa vastuuta kieltäytymisestään uudelle poikaystävälleen.

-Ei, nyt mä lähen kotiin siivoamaan, minä sanoin kiireesti, ja samalla tunsin hänen kätensä minun ranteeni ympärillä. Hän sai minut pysähtymään. Me seisoimme talon seinää vasten ja minä mulkaisin häntä vihasesti. – Mikä sua vaivaa onks joku ruuvi löysällä? Mä meen kotiin tajuatsä, minä sähähdin mutta hän otti minua toisestakin ranteesta. Minä olin puristuksissa hänen ja seinän välissä. Sade rapisi meidän ympärillämme ja katu oli melkein autio(...)-Se on loppu aikoja sitten vai etsä ole huomannut? Mä olen Märtenin kanssa, että tiedät. Päästä mut irti,

pölvästi !minä sanoin kiihkeästi. (...) Minä en tosiaan pidä siitä että mut puristetaan tolla lailla talon seinää vasten, minä sanoin ja hieroin rannettani. (Winberg 1979b,61–62).

Toinen kohta tapahtuu päähenkilön kotona, kun hän on kaksin entisen poikaystävänsä kanssa tyhjässä talossa. Entinen poikaystävä haluaisi jatkaa seurustelua. Päähenkilö puhuu puhelimesta äitinsä kanssa, kun entinen poikaystävä ottaa päähenkilöstä kiinni ilman tämän suostumusta.

”Hän maksii siinä yhtäkkiä kuin märkä rätki minun edessäni lattialla pää minun polvillani. Hiljaa ja painavana ja käsillään hän piti löysästi minua kiinni lantiosta. Halusin lopettaa puhelun ja hätistää hänet pois. (...)Minä purin kovaa huultani ettei se olisi tärisssyt niin. Etten olisi kirkunut. Koska mitä silloin olisi tapahtunut(...)Hänen kätensä minun reiteni ympärillä olivat nyt raskaammat ja kovemmat. Hän piti minusta nyt lujasti kiinni. (Winberg 1979b, 85–87.)

Päähenkilö sanoo pelostaan huolimatta suoraan mitä ajattelee. Tuomalla mielipiteensä näkyväksi hän samalla rajaa oman fyysiset rajansa. Rohkeus ja rehellisyys tuntuvat vapauttavilta.

Minä katsoin häntä ja tajusin etten saanut katsoa pois päin. Piti kohdata hänen katseensa koko ajan, että hän näkisi etten pelkää vastaustani. Hän lyö minut kuoliaaksi, minä ajattelin. Se oli tietysti typerää. Sehän oli vain Johan. – Ei, minä en voi, minä sanoin sitten. –Mä en voi. Minusta on kiva olla sun kaverisi ja mä kuuntelen jos sua haluttaa puhua jostakin. Mutta ei muuta, mä en voi, en halua...en enää. Olin äkkiä rauhallisempi. Oli ihana uskaltaa sanoa juuri se mitä ajatteli. Ei valita sanojaan ja miettiä ja tunnustella-vain vastata suoraan. (Winberg 1979b, 88.)

Kirjoissa näyttäytyy myös vapaus laajemmassa kontekstissa, vapautena toisista ihmisistä. Tätä vapautta ei saa rajoittaa seurustelusuhde tai avioliitto. Päähenkilön äiti kertoo syitä vanhempien eroon. Äidin mielestä jokainen on vapaa yksilö, jonka vapautta muut eivät saa rajoittaa.

”Minä olen aina ollut sitä mieltä, että jokaisella ihmisellä on oikeus elää niin kuin itse haluaa. Toisella ei ole mitään oikeutta estää toista elämästä omaa elämäänsä ja muodostamasta siitä sellaista kuin itse haluaa. Ei saa koskaan estää toista valitsemasta tietä. (Winberg 1978, 60–61)

Äidin edustama ajatus ihmisen yksilöllisestä vapaudesta ja tasa-arvoisesta parisuhteesta on naiskirjailijalle tyypillinen. Aalto (2000) kirjoittaa artikkelissaan, että naiskirjailijat liittävät romanttiseen rakkauteen osapuolten tasa-arvoisen suhteen. Tasa-arvoinen rakkaussuhde on naisen kannalta emansipatorinen. (Aalto 2000,189.) Kirjoihin kuvattu tasa-arvoinen rakkaussuhde on siis Aallon mukaan jo sinänsä voimaannuttava.

Kirjan edetessä päähenkilö joutuu miettimään omaa suhtautumistaan poikaystävänsä ja siihen, kuinka paljon antaa tämän määrätä elämästään ja tekemisistään. Päähenkilön identiteetti muovautuu kirjan edetessä vahvemaksi ja tarkkarajaisemmaksi. Selvemmin subjektiksi, eikä vain jonkin toisen, perheen tai poikaystävän, jatkeeksi. Kirjasarjan

kolmannen osan lopuksi päähenkilö keskustelee poikaystävänsä kanssa siitä voiko toista ihmistä omistaa ja mitä on seurustellessa lupa tehdä.

Minä kävelin ikkunan luo ja painoin otsani ruutua vasten, puristin silmäni kiinni terävöittäökseni ajatuksiani. Tämä oli tärkeää. -Muistatsä silloin alussa kun sä sanoit, että jos joku alkaa asettaa vaatimuksia niin sä riuhtaiset itsesi irti. Mä olen samanlainen. Mäkin haluan tuntea itseni vapaaksi vaikka me seurustellaan. (Winberg 1979b, 133.)

Kirjassa kirjoitetaan ruumiillisen itsemääräämisoikeuden ja oikeuden ilmaista itseään lisäksi myös vielä abstraktimmin vapaudesta. Päähenkilö haluaa olla vapaa myös suhteessaan poikaystäväänsä, säilyttää omat ystävänsä ja oman elämänsä, vaikka seurusteleekin.

Kirjoissa tytön itsenäisyys sijoittuu huolidiskurssin näkökulmasta muiden mielipiteiden ja omien halujen väliseen maastoon. Toimiminen oman mielen mukaan saattaa johtaa siihen, että joku muu pahoittaa mielensä. Mikäli tyttö ei halua seksiä, toimiminen omien halujen mukaan saattaa johtaa siihen, että poikaystävä jättää. Mikäli tyttö haluaa seksiä, toimiminen omien halujen mukaan saattaa johtaa raskauteen, josta vastuun kantaa tyttö yksin. Mikäli tyttö on liian avoin omista tunteistaan, se saattaa johtaa siihen, että poika pahoittaa mielensä. Päähenkilö etenee kirjasarjan edetessä kohti käytöstä, jossa hän toimii rohkeammin ja rohkeammin omien halujensa mukaan, vaikka tiedostaakin sen aiheuttamat mahdolliset konfliktit suhteessa ympäristöön.

6. LOPUKSI

Tyttökirjallisuus on kehittynyt oppaista omaksi kirjallisuuden lajikseen. Kehittyessään se on muuttunut sisällöltään heijastelemaan kunkin aikakauden huolia tyttöyteen liittyen. Jotkin näistä huolista ovat olleet koko tyttökirjallisuuden läpileikkaavia, kuten huoli tyttöjen maineesta ja seksuaalisuudesta. Seksuaalisuutta on haluttu rajoittaa ja sen vaaroista varoittaa. Samoin tyttöjen käyttäytymisessä on jokaisena aikakautena löytynyt sopiva vaihteluväli, jonka puitteissa omaa tyttöyttään on saanut toteuttaa. Poikkeaminen sallitusta käytöksestä on ollut tytölle riski. Uhkana on ollut niin maineen menetys kuin raskaaksi tuleminenkin. Tyttöyttä vaanii uhka, joka on kirjoitettu näkyviin tyttökirjoihin.

Toisaalta tyttökirjoja kirjoittaneet ovat sisällyttäneet niihin myös välähdyksiä voimaantumisesta, oman tien löytämisestä ja vastavirtaan kulkemisesta. Etenkin pohjoismaisessa tyttökirjallisuudessa kirjoissa on tarjottu vaihtoehtoa avioliitolle ja äitiydelle. On ollut sallittua hankkia haluamansa koulutus tai olla avioitumatta. Tutkimani tyttökirjat

sijoittuvat tyttökirjallisuuden uudempaan aaltoon. Vaikka kirjoissa on huolidiskurssin toteutuma, niissä on myös emansipatorinen ote. Tytön tärkein ominaisuus ei ole ulkonäkö vaan luonne. Tytöllä on oikeus kieltäytyä seksistä tai harrastaa sitä niin halutessaan. Tyttöillä on oikeus omiin mielipiteisiin ja siihen että niitä sanoo ääneen, riippumatta siitä ovatko mielipiteet suotavia vai eivät. Tytöltä saatetaan odottaa hillittyä käyttäytymistä, mutta välillä on pakko sanoa ääneen se mitä ajattelee. Tyttö voi jäädä kesäksi kaupunkiin, kohdata uhkatilanteet ja selviytyä tilanteesta henkisesti itsenäisempänä ja vahvempana. Tyttö ei ole kenenkään omistama vaan pohjimmiltaan vapaa tekemään omat ratkaisunsa.

Winbergin kirjoissa mainitaan ympäristön odotukset, esimerkiksi että tytöltä odotetaan hiljaista ja hillittyä käyttäytymistä. Mutta toisaalta päähenkilö toimii vastoin odotuksia ja on tyytyväinen tekemiinsä valintoihin, vaikka ne ovatkin ristiriidassa ympäristön odotusten kanssa. Päähenkilö haluaa sanoa mielipiteensä ääneen ja tuntee suorastaan fyysistä pakkoa tähän. Vaikka samalla tiedostaa, että liika avoimuus vähentää kiehtovaa salaperäisyyttä.

Mikä sitten on kirjojen voimaannuttavaa ainesta? Lukijan oma asenne ja maailmankatsomus saattaa määritellä sitä mikä kirjassa tuntuu rajoittavalta ja mikä voimaannuttavalta. Minusta melkein kaikkien rajoitusten voi ajatella olevan myös voimaannuttavia. Runsas meikki nimetään naamioksi mutta vähäinen meikkaaminen antaa sopivasti suojaa uusissa tilanteissa ja meikkittömyys antaa vapauden olla oma itsensä. Toisaalta jos lukija pitää vahvasta meikkaamisesta saattaa tämä luonnollisuuden ylistys tuntua rajoittavalta ja runsaaseen meikkaamiseen liitetyt piirteet kuten turhamaisuus, ahdistavilta.

Poikien suosioista nauttivalla tytöllä on kirjoitettu olevan pitkät ja vaaleat hiukset. Toisaalta päähenkilön maantienväriset ja puolipitkät hiukset tai hänen äitinsä tummat ja lyhyet hiukset eivät ole este todellisen rakkauden löytymiselle. Kummallekin naiselle kuvataan kirjassa tasa-arvoinen rakkaussuhde. Toisaalta voidaan kysyä miksi pitäisi olla kiinnostunut poikien antamasta huomiosta tai edes parisuhteen syntymisestä.

Siistit kuteet ovat hienoja ja uudessa kaveriporukassa kaikilla on siistit kuteet. Mutta toisaalta päähenkilö pärjää hyvin muutamalla paidalla ja parilla farkkuja. Ja mainitsee vielä, että kiiltäviksi kuluneet housut ovat kodikkaat ja mukavat päällä.

Päähenkilön surema suuri nenä, maantienvärisen tukka, liian suulas käytös ja kuluneet vaatteet eivät määrittele häntä, eivätkä ne ole este ystävyydelle tai seurustelulle. Päinvastoin, kirjoissa rohkaistaan omana itsenä olemiseen.

Vapaus ja itsenäisyys vilahtelevat kirjan teemoina. Voimauttavana sisältönä voidaan kenties pitää päähenkilön pohdiskelua omista rajoistaan suhteessa poikaystävänsä. Kuinka paljon poikaystävää tulee miellyttää vai saako suhteessakin olla oma itsensä ja itse määrätä ystävistään ja sanoa mielipiteitään ääneen. Päähenkilö ei halua ”mukautua kuin köynnöskasvi” poikaystävänsä vaan itse päättää keiden kanssa on tekemisissä. Samoin päähenkilö pitää omat rajansa entisen poikaystävänsä uhkaavan käytöksen edessä, vaikka toisaalta tuntee vastuuta ja velvollisuuden tunnetta tämän mielialoista. Vastuuntunto ja velvollisuudentunto on kirjoissa päähenkilön ominaisuuksia. Päähenkilö on kirjoitettu vahvaksi pärjääjäksi, mutta kuitenkin kunnolliseksi ja moraaliseksi henkilöksi, jolla on arvot kohdallaan. Toisaalta käy selväksi, että liiallinen vapaus ja spontaanisuus saattaisi johtaa Elvin kohtaloon. Kyvyttömyyteen äitinä, yksinäisyyteen ja masentuneisuuteen. Päähenkilö saa kuitenkin neuvoteltua itselleen sopivan vapaudentilan suhteessa itseään ympäröiviin ihmisiin.

Kirjoissa seksiin ei tarvitse suostua, mikäli ei halua. Päähenkilö toteaaakin olevansa iloinen, että omistaa oman kehonsa. Kieltäytymällä seksistä päähenkilö kokee välttyvänsä sekä raskaudelta että sen murehtimiselta onko mahdollisesti raskaana. Ohjaavuus ja rajoittaminen näkyy kirjoissa myös. Niissä ei kannusteta tyttöjä vahvaan toimijuuteen seksissä vaan aktiivinen rooli joka tytölle on annettu, näyttäytyy ainoastaan seksistä kieltäytymisenä. Myös raskauden pelko on tytön elämässä jatkuvasti läsnä ja määrittelee siten tytön vapautta seksuaalisuuden kontekstissa. Seksi ja nautinto eivät liity kirjoissa tytönrooliin. Nautinto näyttäytyy poikien etuoikeutena, johon he tarmokkaasti ja keinoja kaihtamatta pyrkivät.

Kirjoissa esiintyvä seksuaalisuuden ja ulkonäön kuvaus oli varsin runsasta. Perinpohjaiseen analyysiin ei tässä kandidaatin työssäni työn laajuuden vuoksi ollut mahdollisuutta. Voisin kuitenkin kuvitella palaavani Winbergin kirjojen pariin myöhemmin ja tarkastelevani niitä laajemmin koko huolidiskurssin näkökulmasta.

Kuinka sitten kävi omakohtaiselle näkökulmalleni kuin tein tätä tutkimusta? Kun luin kirjat ensimmäisen kerran vuosia sitten, en tunnistanut kirjoissa rajoittavaa tai ohjaavaa sanomaa. Tutkimusta tehdessäni huolidiskurssin esiintyvyys paljastui kirjojen keskeiseksi sisällöksi, mutta myös itsenäisyyteen kannustava voimaannuttava sisältö piirtyi selkeänä esiin. Kirjat antoivat nuorelle lukijalleen mahdollisuuden tutkia tulevaisuuden tilanteita turvallisesti lukien. Riippuu lukijasta, näyttäytyykö kirjojen rajoittamaan pyrkivä vai voimaannuttava sisältö voimakkaampana, kumpaakin on kirjoista mahdollista lukea. Omaan tulkintaani vaikuttaa todennäköisesti myös ajankohta, jolloin kirjoja luin. Ensimmäisellä lukukerralla

kirjojen edustama voimaannuttaminen ja vapaus edustivat kenties tyttökirjallisuutta voimaannuttavimmassa muodossaan tuohon aikaan. Uudet tyttökirjat syntyvät heijastamaan nykyistä yhteiskuntaa ja samalla aiempien tyttökirjojen edustama maailmankuva saattaa tuntua vanhanaikaiselta. On mahdoton sanoa kuinka paljon Winbergin kirjat ovat omaan maailmankatsomukseeni vaikuttaneet, mutta vielä vuosienkin päästä niiden voimaannuttava sisältö asettuu samaan linjaan omien arvojeni kanssa. Kiteyttäisin sen näin: Ulkonäkö on toissijaista, sano mielipiteesi ääneen, pidä puolesi ja toimi.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Winberg, A-G. *Jotkut senkun häipyy*. 1978. Helsinki: Tammi

Winberg, A-G. *Joillekin senkun sattuu*. 1979a. Helsinki: Tammi.

Winberg A-G. *Jotkut jää kesäksi kaupunkiin*. 1979b. Helsinki: Tammi.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, M.2000.*Vapauden ja velvollisuuden ristiriita. Kehitysromaanin mahdollisuudet 1890-luvun lopun ja 1900-luvun alun naiskirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 790.

Aaltonen, S. 2011. Tytöt ja maine. Teoksessa K. Ojanen, H. Mulari, S. Aaltonen (toim.) Teoksessa *Entäs tytöt-johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 269–304.

Hirvonen, E.2002. Nuoren naisen raskaus ja äitiys. Teoksessa S.aaltonen ja P. Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 166–181.

Hukkila, K.1992. Seksi ja se oikea. Tyttöjen ensimmäiset kokemukset ja käsitykset seksistä. Teoksessa S. Näre, J. Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 56–68.

Lappalainen, I. 1979. *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. Espoo: Weilin+Göös.

Lähteenmaa, J. 2001. Tyttöjä pelastamassa. Teoksessa S. Aaltonen, P. Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 271–286.

Lähteenmaa, J.& Näre, S.1992. Tyttötutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa S. Näre, J. Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–21.

Kangas, I. 1994.”Mä haluan olla rauhassa.”Lähentelyjen torjumisesta. Teoksessa S.Heinämaa& S.Näre. (toim.) *Pahan tyttäret sukupuoliuttu pelko, viha ja valta*. Helsinki:Gaudeamus, 109–117.

Mustonen, A & Rönkä, A & Uotinen, V.1992. Elämisen malleja, rakkautta ja ihanteita. Lukeminen tyttöjen minäkuvan jäsentäjinä. Teoksessa S. Näre, J. Lähteenmaa (toim.) *Letit*

Liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 236–245.

Näre, S.1992. Liisa Älä! Älä! -maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa S. Näre, J. Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–36.

Saarikoski, H.2001. *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.

Voipio, M.2014. Pikkutyttöjä, välimuotoja ja vastuunkantajia. Teoksessa M. Mustola (toim.) *Lastenkirja. Nyt.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 193–216.

Voipio, M. 2015. *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa. Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889-2011.* Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in humanities 263.

Westin, B.1994.Flickboken som genre. I Y. Toijer-Nilsson& B.Westin.(reds.) *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken.* Stockholm: Raben & Sjögren ,10–14.